

змістом, укласти систему національно-патріотичних цінностей – патріотизм саме до України, а не до абстрактної «вітчизни».

І знову до слів Олександри Яківни про роки навчання дитини в початкових класах – «величезне родюче поле, на якому ми, дорослі, висіваємо зерна чеснот громадянина» [1, с. 346].

Використані джерела

1. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищих навч. закл. 2-ге вид. К.: Грамота, 2013. 504 с.
2. Хоружа Л.Л. Аксиологічні орієнтири професійної підготовки педагога (наукові ідеї доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України О.Я. Савченко). Педагогічна освіта: теорії і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць. № 28. 2017. С. 12–15.
3. Олександра Яківна Савченко. Уроки співпраці і спілкування: зб. матеріалів I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О.Я. Савченко «Олександра Яківна Савченко. Уроки співпраці і спілкування» (м. Київ, 4 листопада 2021 р.) / Укладач Онопрієнко О.В. Київ. 2021. С. 94–96.

Фідкевич Олена Львівна,

*кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ / УЧЕНИЦЬ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ О.Я. САВЧЕНКО

Наукові праці Олександри Яківни Савченко, глибокі за осмисленням досліджуваних проблем, значущі за масштабом наукового дискурсу, філософічні та водночас практико-орієнтовані, є джерелом натхнення для сучасних науковців у галузі освіти.

Одним із напрямів досліджень О.Я. Савченко є проблема розвитку емоційного інтелекту учнів / учениць початкової школи, яка розглядається нею

у теоретичній площині – у статтях, монографіях – актуалізується і вирішується практично в її авторських підручниках та посібниках для початкової школи.

Мета наукового аналізу, представленого в тезах – висвітлити особливості системи запитань та завдань у підручнику О.Я. Савченко «Українська мова і читання» для 3 класу ЗЗСО з огляду на заявлену проблему (Савченко, 2020а).

Однією із найважливіших функцій сучасного підручника літературного читання О.Я. Савченко визначала виховну й розвивальну, яка «передбачає розвиток в учнів психічних процесів, виховання почуттів, розвиток мовлення, уяви; формування емоційного інтелекту, образного, критичного, творчого мислення, прогностичних умінь» (Савченко, 2020b, с. 136). Ця функція ураховувалася авторкою підручника і в процесі добору творів, які мають виразний розвивальний потенціал, і в системі запитань та завдань за художніми творами, уміщеними в підручнику.

О.Я. Савченко вважала, що завдання початкової школі в контексті вирішення проблеми розвитку емоційного інтелекту – це передовсім створення умов для усвідомлення дитиною своїх емоцій та почуттів, висловлення адекватних темі та ідеї твору емоційних рефлексій, встановлення зв'язку емоцій і вчинків, розуміння наслідків різних емоційних реакцій, здійснення самооцінки власних емоцій. Саме ці напрями розвитку емоційного інтелекту актуалізуються у її навчальних книгах для початкової школи.

Так, у частині другій підручника «Мова і читання» для 3 класу вже на його перших сторінках (на етапі визначення навчальних цілей на рік) розміщено поради молодшим школярам, серед яких – порада міркувати й висловлювати своє ставлення до прочитаного. Після прочитання художнього тексту дітьми авторка підручника акцентує їхню увагу на визначенні власних почуттів, настроїв щодо твору (надалі усі приклади надаються за вказаним підручником), наприклад: Який настрій передає твір? Що тобі сподобалося, а що здивувало? Чи зацікавила тебе розповідь про навчання ровесників в іншій країні? Що для тебе було новим, несподіваним у цій розповіді? Які рядки тобі найбільше сподобалися?

Пропонуються завдання й на визначення емоцій літературних героїв / героїнь, причин виникнення їх, мотивів поведінки, наприклад: Як Джуді хотіла привернути до себе увагу вчителя? Чому Шарлотта вирішила схитрувати? Чому так схвильовано, слізно шипшина звертається до людини?

О.Я. Савченко звертає увагу учнів / учениць на роль художнього слова у виявленні емоційного ставлення автора до героїв / героїнь та подій твору:

Які слова найвиразніше передають напругу бою? Якими словами авторка передає свою любов до рідного краю? Які образні вислови у вірші передають різні настрої? Які слова дівчинки передають її щире бажання допомогти бабусі. З яких слів довідуємося про ставлення автора до Чижики?

Авторка підручника пропонує завдання на встановлення зв'язку між рисами характеру персонажу, почуттями та його вчинками: Завдяки яким рисам характеру він здобув перемогу? Які дії тата свідчать про те, що він любить кошеня? А після прочитання оповідання Тетяни Череп-Пероганич «Колядка» Олександра Яківна репрезентує цілісну систему запитань, які спрямовані на виявлення емоцій і почуттів як героїнь оповідання, так і читачів / читачок: Які почуття переживала Марічка після знайомства з Оксанкою? Як вона вирішила допомогти Оксанці? Чим була схвильована мама дівчинки? Які почуття викликав у тебе вчинок Марічки?

Під рубрикою «Поміркуй» учням / ученицям пропонуються цікаві проблемні запитання, наприклад: Поміркуй, чому живі істоти по-різному радіють Сонцю, Місяцю, Дощику? Які почуття можуть об'єднати людей різних культур?

Особливу увагу О.Я. Савченко приділяє виявленню емоцій учнів / учениць у поєднанні виразного читання творів та їх інсценізації, наприклад: З якими почуттями ти прочитаєш вірш? Навчіться читати діалог дівчинки і дерев'яного чоловічка, передаючи голосом здивування, цікавість, хвилювання мовців.

У процесі самоперевірки досягнень учням / ученицям надається можливість проявити і узагальнити свої ставлення і почуття та продовжити речення, наприклад: Мені сподобалося, як розпочинають новий рік у... / Мене здивувало, як виправила свій вчинок... / Мене розвеселила розповідь про те, як в американській школі... / На уроках літературного читання мені сподобалося... Подібні завдання пропонуються після опрацювання кожного твору (уривка), уміщеного у підручнику для текстуального аналізу.

Система завдань і запитань у підручниках Олександри Яківни Савченко є одним із проявів її уваги до внутрішнього світу дитини, поваги до її особистості. Запропоновані нею напрями та форми розвитку емоційного інтелекту молодших школярів мають непересічне значення для подальшого утвердження ідеї дитиноцентризму у практиці нової української школи, для ефективної реалізації особистісного та діяльнісного підходів до навчання учнів / учениць у початковій школі, для вироблення і реалізації концептуальних засад створення нових, сучасних підручників з урахуванням завдання розвитку емоційного інтелекту школярів.

Використані джерела

1. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Частина 2/ О.Я. Савченко. Київ: ОУВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
2. Савченко О.Я. Методичний потенціал нового підручника з літературного читання у 3-му класі. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2020. Вип. 25. С. 133–148.